

УДК 81-27

ТОМЕНКО Олеся

«ЄДИНА КРАЇНА» ЧИ «ЕДИНАЯ СТРАНА»: МОВНЕ ПИТАННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

У статті розглянуто актуальну проблему функціонування української мови як державної в умовах військової агресії Росії. Висвітлено проблеми та сфери звуження мовного вжитку рідної мови в контексті історичного розвитку нашої країни. Зроблено акцент на пропаганді та «мислевірусах», які час від часу запускаються у публічний простір, та їх роль у формуванні світогляду українців. Ставиться питання безвідповідальності за порушення мовних законів.

Ключові слова: єдина країна, мислевіруси, «какая разница», «и так поймут», «російськомовний патріот», двомовність, україномовний продукт, іспит для держслужбовців, мовна стратегія розвитку держави.

Війна з Росією загострила чимало питань політичних, економічних, територіальних, ідеологічних, культурних, у тому числі й мовних. І на ці питання Україна повинна нарешті дати однозначні відповіді. Адже загравання та прогинання перед ворогом, відсутність чіткої національної політики, половинчастість домовленостей призвели до втрати частини території України та до щоденної загибелі наших військових у зоні АТО.

Сьогодні дуже важливо сформулювати принцип національної ідеології. Без чіткої доктрини побудови національної держави Україна приречена на поразку. Коли ми говоримо про Євросоюз як об'єднану територію багатьох європейських держав, забуваємо при цьому, що кожна країна обстоює свою національну самоідентифікацію: поляки залишаються поляками, французи – французами, іспанці – іспанцями, каталонці – каталонцями. І першим ідентифікатором завжди виступає мова. Обов'язковою умовою для отримання роботи чи громадянства в країні Євросоюзу є володіння мовою, підтверджене відповідним сертифікатом складеного іспиту.

В Україні ж сьогодні поширені, за визначенням перекладача, видавця Вадима Карпенка, «мислевіруси» [3]. Їх чимало: «КАКАЯ РАЗНИЦА?», «И ТАК ПОЙМУТ», «ЄДИНА КРАЇНА –ЕДИНАЯ

СТРАНА», «РОСІЙСЬКОМОВНІ ПАТРІОТИ». Це гасла, які містять подвійність. Нам вперто вкладають у голови ідеологему про те, що неважливо, якою мовою ми спілкуємося – на всіх рівнях: держслужбовців, диспетчерських служб, комунальних і приватних підприємств, у медичних закладах, у закладах освіти чи в Кабінеті Міністрів. Мислевірус «какая разница?» передбачає зверхність російської мови й не є аргументом вживання мови української. Для багатьох така логіка стає несподіваним відкриттям.

Мислевірус «Єдина країна – единая страна» був запущений у перші дні вторгнення окупантів на територію Донеччини та Луганщини. Прагнення очільників України об'єднати країну в час окупації – доцільне прагнення, якщо врахувати той факт, що потужна кампанія «Русского мира» розгорнута більш ніж у 45 країнах світу, а її фінансування не поступається фінансуванню армії загарбника. Це зброя масового враження через культурний і мовний пласт: через безкоштовні російськомовні газети, через телебачення й кіно, гастролі й концерти, через протягування російської мови як другої іноземної або другої державної. І таке засилля російського продукту дало свої результати. Це гасло втратило актуальність і повинне бути замінене на інше, скажімо, «єдина соборна Україна», адже не може бути єдність двома мовами.

Лише п'ята частина телепередач на українському телебаченні – україномовна. І їх число поступово зменшується. Про це свідчать результати моніторингу, який провели активісти Громадського руху «Відсіч» у рамках кампанії «Бойкот російського кіно». Згідно з їхніми даними, якщо на початку червня 2015 частка української мови на ТБ становила близько 28%, то тепер вона зменшилася до 23%, тобто за 5 місяців – на 5%. Українська мова зникає з телеєфіру зі швидкістю 1% на місяць. Ці дані підтверджує і Національна рада з питань телебачення й радіомовлення [5]. І це відбувається попри те, що частка фільмів і передач українського виробництва зросла із 33 до 51 відсотка, а російського виробництва – скоротилася із 29 до 19 відсотків.

Україна не змогла за часи незалежності створити і втілити в життя потужну культурну й мовну стратегію розвитку держави.

Лише зараз українські актори і митці починають говорити про заповнення ефіру українським продуктом. Петиція на сайті Президента про заборону показу фільмів і телесеріалів російського виробництва за кілька днів набрала кілька тисяч підписів. Лише зараз створюються умови для розвитку українського кіновиробництва та виробництва програм для українського телебачення. Хоча закон існує вже майже рік, проте механізму його виконання й контролю за його дотриманням немає. До сьогодні шоу-програми з двома ведучими – україномовним та російськомовним – працювали на створення образу України, де єдність пропагувалася через сумнівні подвійні стандарти. З'явилася, нарешті, ініціатива віце-прем'єр-міністра України, переважно під тиском громадськості, про розробку нового закону про мову з урахуванням сьогоденного упослідженого стану мови титульної нації України. Хоча закон Ківалова-Колісніченка, який передбачав де-юре розширення мов національних меншин, а де-факто звуження сфери функціонування мови української, так досі й не скасований. А це пряма загроза функціонуванню української мови.

Спекуляції навколо так званої двомовності – питання не сьогоденного дня. Ще у 80-і роки минулого століття Іван Дзюба вів дискусію на сторінках газети «Вечірній Київ». Його публіцистичні виступи «Дискутувати про мову чи розвивати її?» викликали великий резонанс як серед інтелігенції, так і серед простих громадян. Аналіз опублікованих листів та виступів говорить про те, що з часу дискусії аргументи проти мови української не змінилися ні на йоту. Так, наче іржею в'їлися в мізки «російськомовних» громадян гасла: мовне питання – це питання ворожнечі, це питання не на часі, можна вибирати мову навчання, насильна українізація, утиснення прав та переслідування, російську і так всі розуміють, то навіщо вчити українську, надати статус другій державній мові російській (але не для того, щоб вивчити мову українську, а для того, щоб залишитися одномовним, тобто російськомовним), той, хто порушує мовне питання, одразу стає націоналістом. І тому Іван Дзюба відводить мові функцію не лише комунікації, а поглиблює її до «розуміння рідної мови як носія всієї історичної спадщини народу, всього його духовного

досвіду, його світогляду, його способу мислити і відчувати» [1, с. 351]. За цих 25-30 років кардинальних рішень, які б остаточно поставили всі крапки над «і» та не давали більше приводу до спекуляції мовним питанням, не прийнято. Ми й далі «дискутуємо», хоча політична воля можновладців мала б як раз зараз дати шанс мові українській. І в цьому можна було б скористатися досвідом європейців: іспит з державної мови (а також культури, літератури, історії, подекуди й архітектури) дає можливість обіймати державні посади і приймати справді державні рішення. І запровадження такого іспиту – питання сьогоденного часу. Можливо, якби ця система працювала раніше, ми б мали інших політиків, інших прем'єрів і президентів, і доля країни склалася б по-іншому. А що стосується чиновників, які нехтують нормою Конституції щодо державної мови, то такого «не було навіть за Януковича, щоб чиновники дозволяли собі публічно виступати російською», – зазначає в інтерв'ю Радіо Свобода Тарас Марусик [2].

Нам видається, що, власне, у цьому визначенні мови як носія світогляду, прихована й одна з відповідей на питання, чому подібні дискусії досі мають місце в Україні. З одного боку, у людини, яка знає історію України, мову, культуру, літературу, звичаї, мислить категоріями та символами, закладеними генетично, не виникає питання про природність функціонування української мови в Україні. А закиди щодо функціонування української мови виникають у людей певного «світоглядного» типу. Означимо його як «совковий». Адже радянська система чітко вихолостила знання правдивої української історії, культури, мову звела на суржик, письменники «Розстріляного відродження» та шістдесятники були викинуті за межі загальної освіти, замість українського кіно мали кіно радянське. 25 років знадобилося Україні, щоб зростити конкурентоспроможних українських співаків, яких і досі глушить російська попса. На потужних приватних FM-станціях сьогодні лише 5 % україномовного пісенного продукту [4]. Перші українські серіали, представлені як суто український продукт, створені російською мовою. Пазл не складається. Тому навіть сьогодні випускники шкіл не можуть зв'язати в одне ціле дати, події з історії України. Це підтверджує й соціологічне опитування, за

результатами якого з 91 відсотка молодих людей, які вважають себе українцями, вдома рідною говорить лише 51 [4]. У цьому й полягає конфлікт особистісний, який переростає у конфлікт соціальний, а згодом і державний. Окрім цього, комплекс меншовартості, нав'язаний українцям через приниження української мови ще з XIX століття, теж дає свої результати. Адже з того 91-го відсотка молодих людей з ровесниками розмовляють українською лише 43 %.

Мислевірус «російськомовні патріоти», з одного боку, начебто творить міф про те, що в Україні немає міжнаціонального розбрату і країна поважає всі нації. Але чому до сьогодні «україномовні патріоти» одразу перетворюються на націоналістів і бандерівців (історія підтверджує це прикладами воїнів УПА та захисників Майдану Гідності). Навіть російськомовні герої серіалів чи фільмів виглядають вищими та розумнішими, ніж українці. Їм чомусь відводиться роль пришелепкуватих чи дурнуватих персонажів.

Дивує питання, чому на ЗНО іспит з історії України не є обов'язковим за сьогоднішніх реалій війни України з Росією. Чому цей іспит можна замінити математикою чи біологією? Більшість студентів не може відповісти на питання, звідки походить українська мова й наскільки давне її коріння. Ми не можемо протиставити себе російському агресору навіть простою відповіддю на це питання. Тому Путін так чітко означає позицію Кремля: їм не важливі кордони і держави, їм важливо захистити «русскоязычное население», відібрати частину території разом з цим «населением», що й сталося з Кримом та Донецьком і Луганськом. Власне двомовність і стала однією з причиною війни та захоплення територій. Якби Україна ще з початком незалежності визначилася з мовним питанням, сьогоднішні події навряд чи були б можливими. Приклади прибалтійських та інших європейських держав можуть бути взяті за основу.

Гостро стоїть також питання закону про освіту, згідно з яким мовою викладання у державних навчальних закладах має стати державна мова. Проте порушення цього закону спостерігається і в школах, і у вищих навчальних закладах, де викладачі досі або запитують, якою мовою викладати предмет, або, навіть не

запитуючи, читають свої курси мовою російською, знаючи, що не нестимуть належної відповідальності за порушення закону.

Мова – найпотужніший чинник консолідації нації та захист від зовнішньої агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дзюба І. М. Доля мови – доля народу / І. М. Дзюба // Бо то не просто мова, звуки...: цикл статей. — Дрогобич : Коло, 2012.— 378 с.

2. Марусик Т.
<http://www.radiosvoboda.org/content/article/27414044.html>

3. Карпенко В. <http://www.nrcu.gov.ua/schedule/play-archive.html?periodItemID=1121842>

4. Оснач С. <http://www.nrcu.gov.ua/schedule/play-archive.html?periodItemID=1121842>

<http://language-policy.info/.../na-ukrajinskyh-telekanalah-z.../>

ТОМЕНКО О.

«ЄДИНА КРАЇНА» ИЛИ «ЕДИНАЯ СТРАНА»: ЯЗЫКОВОЙ ВОПРОС В УСЛОВИЯХ ВОЕННОЙ АГРЕССИИ РОССИИ

В статье рассмотрена актуальная проблема функционирования украинского языка как государственного в условиях военной агрессии России. Раскрыты проблемы и сферы сужения языкового употребления родного языка в контексте исторического развития нашей страны. Сделан акцент на пропаганде и «мыслевирусах», которые время от времени запускаются в публичное пространство, раскрыта их роль в формировании мировоззрения украинцев. Ставится вопрос о безответственности за нарушение языковых законов.

Ключевые слова: единая страна, мыслевироз, «какая разница», «и так поймут», «рускоязычный патриот», двуязычие, украиноязычный продукт, экзамен для госслужащих, языковая стратегия развития государства.

TOMENKO O.

«UNITED COUNTRY» OR «PAES UNI»: THE LANGUAGE ISSUE UNDER MILITARY AGGRESSION OF RUSSIA

«The article considers a vital issue of Ukrainian as state language functioning in the midst of military aggression, highlighted problems and areas of native language communicative use narrowing in the context of our country's historical development, and focuses on propaganda and «mysleviruses» that are launched occasionally in the public space as well as on their role in modeling the worldview of Ukrainians. The irresponsibility issue for violation of language laws is raised. Today it is extremely important to build up a national ideology. Without a clear doctrine of building a national state, Ukraine is doomed to failure. While speaking about the European Union as a united territory of many European countries we, however, forget that each country defends its national identity. Only now Ukrainian actors and artists start to speaking about filling the TV and FM air by Ukrainian and Ukrainian language product. For 2 years passed after the Revolution of Dignity using the Ukrainian language on TV has decreased from 28% to 23%.

Putin so clearly mean the Kremlin's position: they are not important frontiers of the state, it is important to protect «russkoyazychnoe population.» And so in this «population» is easy to take away part of the territory, along with the «population», as happened with the Crimea and the Donetsk and Lugansk. Actually bilingualism and became one of the causes of war and the seizure of territories. If Ukraine since the beginning of independence decided on the language issue, today's events are unlikely to be possible. Examples of the Baltic and other European countries may be taken as a basis.

Speculation surrounding the so-called bilingual - no question today. Back in the 80's that time of the discussion - argument against the Ukrainian language has not changed. So, like rust in exist brains «Russianspeaking» citizens slogans language question - a question of hostility, this issue is not on time, you can choose the language of education, forced Ukrainization, oppression and human persecution, Russian and so everyone understands why teach Ukrainian, to a second state language of the Russian (but not in order to learn a language Ukrainian, but in order to remain monolingual, mean Russian), the one who breaks the language issue immediately becomes a nationalist. So Dziuba removes language function not only communication, but deepens it to «understand the mother language as the medium of all the historical heritage of the people of his spiritual experience, his philosophy, his way of thinking and feeling». For those 25-30 years of radical decisions that would finally set the

record straight «and» and not given over to speculation about the language issue is not accepted. We continue to «discussing», although the political will of those in power would just now be given a chance Ukrainian language. And that could benefit from the experience of Europeans: the examination of state language (and culture, literature, history, and architecture sometimes) makes it possible to hold public office and take a truly state solution. And the introduction of the exam - the question nowadays. Perhaps if the system worked before, we would have other politicians, other presidents and prime the fate of the country would have been different.

Key words: united country, myslevirusy, «what a difference», «and so understand», «Russian speaking patriot», bilingualism, Ukrainian-product, examination for civil servants, language strategy development.

УДК 811.161.2'367.335'367.4

ФАРИНА Наталія

СИНКРЕТИЗМ У СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕННЯХ АТРИБУТИВНОЇ СЕМАНТИКИ

У статті розглянуто явище синхронної перехідності у системі складнопідрядних речень. Проаналізовано причини виникнення та способи реалізації синкретизму в синтаксичних одиницях атрибутивної семантики. Звернено увагу на синтаксичні одиниці, опорним елементом у головній частині яких виступають віддієслівні іменники (девербативи). Розглянуто сполучні засоби, які накладають на предикативні частини додаткові конотації. Дослідження здійснено на матеріалі творчості Івана Франка, яка презентує чітко окреслений часовий та територіальних вияв розвитку української літературної мови.

Ключові слова: синкретизм, складнопідрядні речення з підрядними означальними, девербатив, корелят, сполучний засіб, сполучник.

Виникнення синкретизму в складнопідрядних реченнях зумовлене різними факторами: контекстом, змістом висловлювання, накладанням граматичних та лексичних мовних явищ, які спричиняють різні модифікації у структурі й семантиці синтаксичних одиниць. Нечіткість класифікаційних ознак